

ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ГАЛУЗІ ЗНАННЯ – ГЛОБАЛІСТИКИ

Проведений аналіз глобалістики як системи наукових знань та основних глобальних проблем сучасності. Зосереджена увага на особливостях методологічних підходів до визначення глобалізації та глобалістики. Показані підходи до визначення глобалізації та глобалістики. Досліджені основні структурні елементи сучасної глобалістики. Розкритий зміст глобалізації як тенденції екологічного, економічного, політичного, соціального і культурного розвитку людства.

Ключові слова: глобалістика, глобалізація, глобальні проблеми.

Постановка проблеми. Поява глобальних проблем у суспільстві означає, що людина все частіше відчуває прагнення вирішити глобальні проблеми всією світовою спільнотою. Виникає необхідність у понятійних і методологічних підходах до визначення глобалізації та глобалістики й розв'язання наукових концепцій і проблем глобалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні основи глобалістики досліджені як зарубіжними, так і вітчизняними вченими. У першу чергу це наукові праці: Моріса Алле, І. Василенко, Б. Єрасова, О. Івакіна, Ю. Козака, С.Г. Кара-Мурзи, Д. Лук'яненко, Вільяма Д. Нордхауса, Пола Е. Самуельсона, С. Соколенка, Дж. Сороса, М. Тевельова, С. Удовіла, А. Філіпченка.

Мета даної статті – проаналізувати як саму сутність глобалістики, так і виокремити основні глобальні проблеми сучасності; дослідити основні структурні елементи сучасної глобалістики як нової галузі знання.

Сучасний світовий розвиток в умовах глобалізації ускладнюється, змінюється взаємодія між людьми та спільнотами, визначаються нові переваги у розв'язанні глобальних системних проблем, відбувається трансформація цінностей та норм життя і діяльності людей. Як наслідок, формується нова форма соціальної організації в умовах впливу сучасних процесів глобалізації – глобальне суспільство.

Глобалізація як процес характеризується об'єднанням між народами та початком зародження глобальних форм спілкування людства. Початок, сутність процесу глобалізації, наслідки є актуальними, дискусійними і відкритими питаннями для широкого загалу, оскільки цей процес стосується кожної людини на Землі. Зміст глобалізації як тенденції екологічного, економічного, політичного, соціального і культурного розвитку людства залишається незмінним сотні років. Як відомо, глобальні проблеми виникають тоді, коли людина все частіше відчуває прагнення вирішити глобальні проблеми всією світовою спільнотою. Цей феномен поставив питання про сутність світової спільноти, про характер зв'язків та взаємовпливів між локальними спільнотами, країнами та цілими регіонами.

За даними економічної енциклопедії, глобалізація – це загальний, всесвітній процес діалектичної взаємодії національних і глобальних суспільних процесів, за якого відбувається поступове обмеження національних особливостей суспільних відносин (і відповідних якостей людини) та їх поступове підпорядкування системі глобальних відносин, а також законів і закономірностей такої взаємодії, цілісність якої забезпечується національними структурами. Глобалізація є якісно новою формою розвитку інтернаціоналізації й охоплює як базисні, так і надбудовні відносини (право, політику, культуру, ідеологію та ін.). В основі глобалізації лежить економічна глобалізація. Економічна глобалізація –

це процес діалектичної взаємодії національних і глобальних економічних відносин, за якої відбувається поступове обмеження національних рис людини економічної і відповідних економічних відносин та їх поступове підпорядкування системі глобальних економічних відносин, що управляється відповідними законами та закономірностями і здійснюється під егідою наднаціональних економічних структур [1, с. 130].

Деякі автори вважають, що глобалістика (global studies) – це науковий напрям, який за останні роки набуває ознак нової самостійної науки. Як і в будь-якій науці, у глобалістики є свій предмет дослідження – походження, прояв і шляхи вирішення глобальних проблем, а також макросоціоприродні системи та їх динаміка. У центрі уваги нової науки знаходиться взаємодія екологічних, економічних, соціальних, кліматичних та інших процесів на земній кулі, а також можливості управління цими процесами заради збереження самого життя на Землі. Відповідно до такої предметної сфери глобалістику можна визначити як науку про глобальний світ і його проблеми [2, с. 14].

Глобалістика є відносно молодим напрямом сучасної науки про міжнародні відносини та проблеми людства. На думку А.Н. Чумакова, глобалістика – це міждисциплінарна область наукового знання, яка виникає на межі філософських, природничих, технічних і гуманітарних наук, а також сукупність практичних дій (урядових рішень, політичних акцій, суспільних рухів і т.п.), зорієнтованих на аналізі та вирішенні суперечностей загальнолюдського характеру [3, с. 31]. Деякі науковці вважають, що глобалістика – це наука про методологію глобалізму і глобалізації, їх зміст, тенденції розвитку та наслідки, глобальні, регіональні стратегії, методи світового стратегічного планування і прогнозування [4, с. 342]. Підходи до визначення глобалістики та глобалізації представлені в табл. 1.

На думку деяких науковців, глобальними можна вважати такі проблеми:

- збереження миру, зміцнення світової безпеки і роззброєння;
- перенаселення планети, реалізацію розумної демографічної політики;
- ліквідацію відсталості, зростання розриву в рівні розвитку розвинених країн та країн, що розвиваються;
- подолання екологічної кризи, перехід до стійкого розвитку;
- боротьбу з голодом, убогістю і хворобами;
- раціональне використання мінерально-сировинних ресурсів;
- використання Світового океану і космічного простору на користь усієї світової спільноти.

Окрім вищезазначених, які стали вже традиційними глобальними проблемами, до їх переліку останніми роками додаються такі як:

- запобігання поширенню наркотиків;
- проблеми науки і науково-технічного прогресу;
- розвиток самої людини, соціально-політичних змін глобального масштабу і цілий ряд інших.

В одну з небезпечних за своїми масштабами і наслідками суспільно-політичну і моральну проблему перетворився міжнародний тероризм [5, с. 14-15].

Порівнюючи підходи учених до оцінки результатів глобалізації, можна виділити три основні напрями, за якими ці оцінки істотно розходяться. На відміну від зарубіжних колег, більшості російським глобалістам (і політикам теж) здаються найбільш сумнівними три постулати зарубіжної теорії глобалізації: криза і старіння держави; модернізація і вестернізація як природний результат глобалізації й «демократична однополярність» як переважаючий спосіб самоорганізації міжнародної структури [6, с. 33].

Як відомо, процес глобалізації припускає корінні зміни існуючої системи регулювання міжнародних відносин, формування глобального управління світосистемними відносинами.

Таблиця 1 – Підходи до визначення «глобалістика» та «глобалізація»

Глобалістика	Глобалізація
Глобалістика – це наука про глобальний світ і його проблеми [2, с. 14].	Глобалізація – це загальний, всесвітній процес діалектичної взаємодії національних і глобальних суспільних процесів, за якого відбувається поступове обмеження національних особливостей суспільних відносин (і відповідних якостей людей) та їх поступове підпорядкування системі глобальних відносин, а також законів і закономірностей такої взаємодії, цілісність якої забезпечується національними структурами [1, с. 130].
Глобалістика – це міждисциплінарна область наукового знання, яка виникає на межі філософських, природничих, технічних і гуманітарних наук, а також сукупність практичних дій (урядових рішень, політичних акцій, суспільних рухів і т.п.), зорієнтованих на аналіз та вирішення суперечностей загальнолюдського характеру [3, с. 31].	Глобалізація – це історично соціальний процес, змістом якого є зростання взаємозв'язку та взаємозалежності національних економік, політичних та соціально-культурних систем, а також взаємодія суб'єктів світосистемних відносин 7 різних рівнів щодо регулювання їх діяльності в різних сферах на єдиному світовому просторі [4, с. 341].
Глобалістика – це наука про методологію глобалізму і глобалізації, їх зміст, тенденції розвитку та наслідки, глобальні, регіональні стратегії, методи світового стратегічного планування і прогнозування [4, с. 342].	Глобалізація – широкий спектр подій і тенденцій: розвиток світових ідеологій, інтенсивна боротьба за встановлення світового порядку; стрибкоподібне зростання кількості і впливу міжнародних організацій, ослаблення суверенітету національних держав, поява і розвиток транснаціональних корпорацій, зростання міжнародної торгівлі; інтенсивні масові міграції і формування мультикультурних співтовариств; створення планетарних ЗМІ [7, с. 88].
Глобалістика – мегадисциплінарна наука, що досліджує загальнопланетарні проблеми теперішнього і майбутнього розвитку людських цивілізацій, глобальних процесів в усіх сферах життя людства як єдиного цілого [8, с. 90].	Глобалізація – феномен злиття ринків окремих продуктів, які виробляють великі багатонаціональні корпорації [9].
Глобалістика – це наука про методологію досліджень системи глобалізму і процесів глобалізації, що розкриває їхній зміст, тенденції розвитку та наслідки, глобальні, регіональні стратегії, формулює методи світового стратегічного планування і прогнозування» вивчає світосистемні відносини та їх глобальне регулювання; глобальні трансформації в різних галузях життєдіяльності світової спільноти; глобальні проблеми існування земної цивілізації; основні напрями і рушійні сили безпечного розвитку людства [10].	Глобалізація – це формування міжнародного правового і культурно-інформаційного поля, інфраструктури міжрегіональних, у тому числі інформаційних обмінів [11, с. 1].
Глобалістика – це система наукових знань про життєво важливі загальнолюдські проблеми [12].	Глобалізація осмислена як новий тип і нова якість взаємопов'язаності і взаємозалежності людства [13, с. 90].
Глобалістика – це нова галузь знань, що вивчає планетарні процеси в цілому [14].	Глобалізація – це процес становлення нового світового порядку, як сучасний етап колонізації світу [15].

На думку В.Лукашевича [4, с. 115], сучасні світосистемні трансформації характеризують:

- становлення постіндустріальної соціально-господарської системи;
- перевертання поглядів на розвиток суспільства;
- новий імпульс інтеграції і регіоналізації;
- відхід у минуле біполярного світового порядку;
- різке скорочення впливу національної державності;
- криза міжнародного права;
- крах європейської і глобальної системи безпеки;
- посилення багатоваріантності суспільної еволюції.

Окремі дослідники глобальними культурними трансформаціями називають формування культурної однорідності світу на основі гібридизації різних цивілізаційних духовно-моральних цінностей. З позиції суб'єктивного глобалізму це: по-перше, відокремлення духовної складової культури від її цивілізаційних витоків; по-друге, комерціалізація духовного виробництва; по-третє, підміна національних інтересів у розвитку культур інтересами світової олігархії [4, с. 343].

Відомий російський фахівець у даній галузі Г. Шахназаров так оцінює рівень розвитку вітчизняної глобалістики як самостійної синтетичної галузі знань: «Заметно отставая от мирового (главным образом американского) уровня по части прикладных исследований, мы не уступаем в постижении природы глобализации, ее причин и последствий» [16, с. 184].

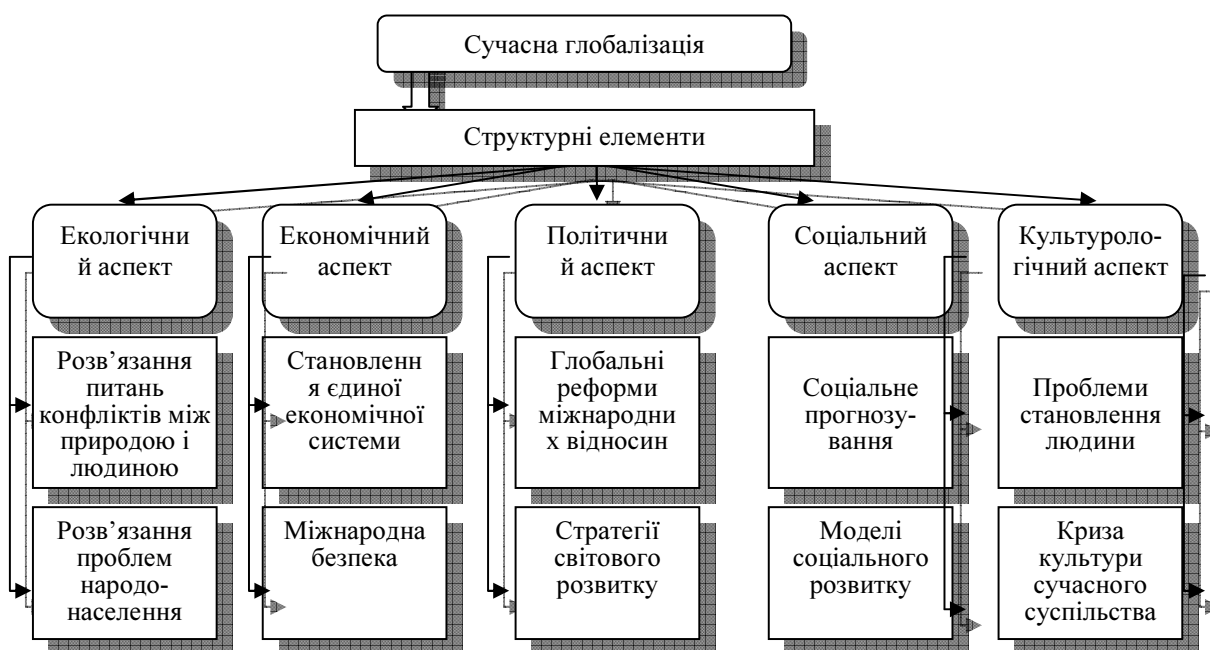

Рисунок 1 – Основні структурні елементи сучасної глобалістики

Вважаємо, процес глобалізації являє собою якісно новий етап закономірного об'єктивного розвитку світового простору ринкової цивілізації обміну. Глобалістика – це наука, яка вивчає зміст, тенденції розвитку, прогнозування майбутнього усіх сфер життєдіяльності людства. Автором розроблена схема основних структурних елементів сучасної глобалістики, представлена на рис. 1.

З огляду на вищевикладені дослідження, можна зробити висновок, що глобалістика є особливою галуззю знання, оскільки вона не схожа на жодну з конкретних дисциплін і вона постає як інтегроване знання про соціоприродні процеси. Отже, глобалістика –

це сукупність наукових, філософських, культурологічних досліджень, які направлені на вивчення різноманітних аспектів глобалізації та наслідків, які вона породжує. Перспективним напрямком подальших досліджень є вивчення теоретико-методологічних засад аналізу філософії глобалістики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Економічна енциклопедія : у 3 т. / [редкол.: відп. ред. С.В. Мочерний та ін.]. – К. : Видавничий центр «Академія», 2000. – Т. 1. – 864 с.
2. Василенко И.А. Политическая глобалистика : [учебное пособие] / Василенко И.А. – М. : Логос, 2000. – 360 с.
3. Чумаков А.Н. Глобализация. Контуры целостного мира : [монография] / Чумаков А.Н. – М. : ТК Велби ; Проспект, 2005. – 432 с.
4. Лукашевич В.М. Глобалістика : навчальний посібник / Лукашевич В.М. – [2-е видання, доповнене та виправлене]. – Львів : Новий Світ–2000, 2007. – 440 с.
5. Медвідь Ф.М. Глобалізація засобів масової інформації: концептуальні засоби / Ф. Медвідь, О.Л. Димарчук, І.О. Курчина // Наукові праці МАУП. – 2011. – Вип. № 4 (31). – С. 88-92.
6. Власов В.І. Глобалістика і глобалізація: терміни і поняття (короткий словник). [Електронний ресурс] / В.І. Власов – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/INB/2010-4/10_vlasov.pdf
7. Петик М.І. Феномен глобалізації / М.І. Петик // Науковий вісник ЛНТУ України. – 2009. – 215 с.
8. Білоус О. Глобалістика – нова синтетична наука [Електронний ресурс]. / О. Білоус, В. Власова // Вісник НАН України. – 2010. – № 3. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/portal/all/herald/2010-03/a3.pdf>.
9. Касьян В.В. Глобалізація як один із рівнів динамічного розвитку суспільства у трактуванні О. Тоффлера [Електронний ресурс] / В.В. Касьян. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vdakk/2012_3/9.pdf
10. Логвина В.Л. Політологія [Електронний ресурс] / В.Л. Логвина. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/16011013/politologiya/globalni_problemi_lyudstva.
11. Мельник В.В. Глобалізація в культурній сфері: теоретико-методологічний аналіз / В.В. Мельник // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2010. – № 43. – 97 с.
12. Шмігельська З. Глобальний менеджмент у ракурсі економіки знань [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vide/2011_3/shmihelska.pdf
13. Вітер Д.В. Свобода уявна і свобода реальна: неолібералізм та економічна реальність глобалізму [Електронний ресурс] / Д.В. Вітер. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vamsu_econ/2010_2/Viter.htm.
14. Тураев В.А. Глобальные вызовы человечеству : [учебное пособие] / Тураев В.А. – М. : Логос, 2002. – 192 с.
15. Богатуров А. Синдром поглощения в международной политике / А. Богатуров // Pro et Contra. – 1999. – Т. 4. – № 4. – С. 28-48.
16. Шахназаров Г. Глобализация и глобалистика – феномен и теория / Г. Шахназаров // Pro et Contra. – 2000. – Т. 5. – № 4. – С. 184-198.

С.М. Петькун

Формирование новой отрасли знания – глобалистики

Проведен анализ глобалистики как системы научных знаний и основных глобальных проблем современности. Сосредоточено внимание на особенностях методологических подходов к определению глобализации и глобалистики. Показаны подходы к определению глобализации и глобалистики. Исследованы основные структурные элементы современной глобалистики. Раскрыто содержание глобализации как тенденции экологического, экономического, политического, социального и культурного развития человечества

Ключевые слова: глобалистика, глобализация, глобальные проблемы.

S.M. Petkun

Formation of a new science – globalistics

Represents the analysis of globalistics as a system of scientific knowledge and basic global problems of contemporaneity. The attention is focused on the features of the methodological approaches to determine globalization and globalistics. The ways of determining globalization and globalistics are shown. The basic structural elements of modern globalistics are investigated. The essence of globalization is disclosed as the tendency of ecological, economic, political, social and cultural development of mankind.

Key words: globalistics, globalization, global problems.

Стаття надійшла до редакції 01.02.2013.